

Salsa!.doc

3

JAARGANG 5 | SEPT 2009
DRIEMAANDELIJKE UITGAVE

NIEUWSBRIEF VAN DE VRIENDEN VAN HET LEUVENS STADSARCHIEF

Het Stadsarchief beweegt

Ook in 2009 ontsnapte het Stadsarchief niet aan een aantal veranderingen. Twee archiefmedewerkers zochten andere horizons op, terwijl een nieuwe archivaris haar entree maakte. Ondertussen werd ook nog volop doorgewerkt aan het *Itinera Nova* project en de bijhorende tentoonstelling.

Sinds 1 september is Caroline Vleugels als nieuwe archivaris in het Stadsarchief werkzaam. Zij zal zich in eerste instantie bezighouden met het beheer en de ontsluiting van het prachtige negentiende en twintigste-eeuws archief, maar ook het dynamisch archief dat op de stadsdiensten wordt bewaard zal niet aan haar aandacht ontsnappen. Caroline Vleugels (*1983) is afkomstig uit Leuven. Ze studeerde Moderne Geschiedenis aan de Katholieke Universiteit Leuven, waarbij haar interesse vooral uitging naar de sociale en economische geschiedenis van de Nieuwste Tijd (19de- en 20ste eeuw). In dit kader schreef ze een licentiaatsverhandeling over het Werkhuis van Weldadigheid te Leuven (1802-1866). Deze liefdadigheidsinstelling, gevestigd in het Van Dalecollege, verschaftte werk aan armen. De bewogen geschiedenis van het Werkhuis werd beschreven in het vijfde Salsa!-cahier: *Armoede Bestreden. Het Werkhuis van Weldadigheid in het Leuvense Van Dalecollege (1802-1866)*. Nadat Caroline in 2005 afstudeerde, werkte ze kort als jobstudent bij het Rijksarchief te Leuven. Haar passie voor archieven was groot en dus volgde ze hierna de Master na Master Archivistiek: Erfgoedbeheer en Hedendaags Documentbeheer aan de Vrije Universiteit Brussel. Caroline liep stage in de Abdij van Park te Heverlee, waar ze het abdijarchief uit de negentiende en twintigste eeuw inventariseerde. Na deze studie, ging ze aan de slag bij het Forum kerkelijke Archieven Vlaanderen, een afdeling van het Centrum voor Religieuze Kunst en Cultuur. Hier registreerde ze als archiefconsulent de parochiearchieven die in Vlaanderen nog ter plaatse bewaard worden. Zij begeleidde tevens een grote groep archiefvrijwilligers. In juli 2009 verhuisde Caroline naar het KADOC waar zij tot eind augustus actief was.

Helaas moesten we ook afscheid nemen van Danique Moors en Petra Van Ingh, twee toegewijde en gedreven archiefmedewerkers. Danique Moors was sinds december 2006 werkzaam op het Stadsarchief als archivaris verantwoordelijk voor het dynamisch archief. In dat kader hielp ze de verhuizing van de administratie naar het nieuwe Stads-kantoor voorbereiden, leerde ze de stadsambtenaren archiefdossiers schonen en stelde een aantal selectielijsten op. Petra Van Ingh heeft zich sinds juni 2005 toegelegd op de briefwisseling. Voor genealogische aanvragen, zowel door officiële instanties als door particulieren, was zij binnen het Stadsarchief het aanspreekpunt. Daarnaast hield ze nauwlettend de financiën van het Stadsarchief in de gaten. Petra heeft nu haar job omgeruild voor een loopbaan als boekhouder bij de financiële dienst van de stad Leuven. We wensen beiden veel succes in hun verdere loopbaan.

Op 7 november stellen we graag de tentoonstelling *Verhalen uit de Leuvense schepenbank* voor. Deze tentoonstelling kadert in het omvangrijke digitaliseringsproject *Itinera Nova*, dat in één van de vorige nieuwsbrieven al uitvoerig werd geïntroduceerd. Samen met de Erfgoedcel proberen we aan de hand van (hedendaagse) problemen van enkele middeleeuwse figuren de functie en bevoegdheid van de Leuvense schepenbank op een begrijpelijke manier te duiden. De tentoonstelling brengt dan ook het Leuven >>

I N H O U D

Het Stadsarchief beweegt	1
Het struifspel in Leuven	2
Archief buitenshuis	4
Rubriek: Collectie in de kijker	6
Activiteiten van Salsa! vzw	8

>> van de vijftiende eeuw weer tot leven op de originele locatie van de schepenbank, de drie nog bestaande klerkenkamers en de wandelzaal van het historische stadhuis. Een originele postkaartenreeks nodigt u uit om nadien de historische binnenstad te verkennen en aan de hand van nieuwe verhalen verder kennis te maken met de Leuvense schepenbank.

Bij deze gelegenheid zal ook de (voorlopige) website van *Itinera Nova* voorgesteld worden, waarop al een aantal registers digitaal doorzoekbaar zullen zijn. Momenteel wordt er door de universiteit van Keulen en het Stadsarchief naarstig gewerkt om deze webpagina en de achterliggende databasestructuur tegen begin november klaar te krijgen. Weldra zal u zelf uw steentje kunnen bijdragen aan de digitale toegang tot de schepenbankregisters. Vanaf november zal immers een beperkte cursus oud schrift, gebaseerd op de vijftiende-eeuwse schepenregisters, online staan en kan u zich aanmelden bij het stadsarchief om ons te helpen met het transcriberen. Het juiste webadres zal meegedeeld worden op www.leuven.be/archief. In september werd trouwens ook een nieuwe subsidieaanvraag ingediend bij de Vlaamse Gemeenschap voor de tweede fase van het *Itinera Nova*, zodat we dit unieke project vanaf volgend jaar verder kunnen zetten.

MARIKA CEUNEN

verhalen uit de
Leuvense schepenbank
1400 | 1464

EXPO
VAN 7 NOVEMBER
T.E.M. 5 DECEMBER 2009
STADHUIS LEUVEN
www.leuven.be
www.erfgoedcelleuven.be

Het struifspel in Leuven: van immens populair naar bijna vergeten

Het Stadsarchief als bewaarplaats van sluimerend immaterieel erfgoed

Struiven: voor echte Leuvenaars is het nog steeds een begrip, maar van langsom meer van horen zeggen. Ze zijn stilaan niet meer zo dik gezaaid, de Leuvense mannen die al eens gestruifd hebben. Nochtans was het struifspel lange tijd een zeer populaire volkssport in het Hageland (en misschien ook wel daarbuiten) en in de Dijlestad. Hoog tijd dus om deze volkssport als een vorm van immaterieel cultureel erfgoed onder de loupe te nemen. Het Stadsarchief biedt daartoe de perfecte basis, in de vorm van een omvangrijke archiefbron.

Struiven is een individueel werpspel waarbij de *ijzers* – ijzeren of geelkoperen schijven met een diameter van 7,5 à 8 cm en een bolle bovenzijde – van op negen meter afstand in een struifbak met klei moeten gegooid worden. Het doelveld (*blazoen*) is verdeeld in horizontale stroken die de score (van een tot negen) bepalen.

In het midden van het blazoen ligt de roos. Er kon gestruifd worden naar de roos of voor de hoogste of de laagste score per beurt. Traditioneel werd het struiven in open lucht gespeeld, maar de kleine variant van het spel (met een kleinere struifbak en een worp van op vier meter) werd tijdens de wintermaanden binnen gespeeld. In de tweede helft van de negentiende eeuw beleefde het groot en het klein struifspel in Leuven een echte boom als cafésport, ook al omdat het stadsbestuur jaarlijks met Leuven kermis naast allerlei schutterswedstrijden ook een struifprijkskamp organiseerde. Om te kunnen deelnemen moest men lid zijn van een bij de stad geregistreerde struifvereniging. Elk zichzelf respecterend volkscafé richtte bijgevolg zijn eigen struifvereniging op; vaak zelfs twee verenigingen voor het groot en het klein struifspel. De cafébaas was penningmeester van de vereniging en zorgde voor de struifbak en de schijven. De werkmannen en ambachtslieden uit de straat of wijk waren de leden – per vereniging doorgaans een twintigtal – die elke zondag een paar uur vertier vonden in het struiven. In het stadsarchief zijn in totaal ruim 1200 erkenningsdossiers bewaard van dergelijke struifverenigin-

gen die in Leuven (centrum) actief geweest zijn in de periode vanaf ca. 1850 tot aan de Tweede Wereldoorlog. In 1862 werd een Leuven verbond van het groot struifspel opgericht en in 1864 stichtten de verenigingen van het klein struifspel hun verbond. Ze hadden elk een zestigtal aangesloten verenigingen en dat aantal steeg nog in het laatste kwart van de negentiende eeuw. (Bij de heroprichting van het verbond in 1976 waren er nog zes aangesloten verenigingen!)

De organisatie van de jaarlijkse kermiswedstrijd werd door de stad bij loting uitbesteed aan één lokale club, zoals dat ook het geval was met de schietwedstrijden voor boogschutters, kruisboogschutters, karabijn- en pistoolschutters. In de jaren van hoogbloei bracht deze struifwedstrijd heel wat volk op de been. In 1869 waren er bijvoorbeeld niet minder dan 500 Leuvense deelnemers aan de prijkskamp op kermisvrijdag en schreven zich nagenoeg evenveel struivers van buiten de stad in voor deelname. Bijna 1000 individuele struivers bekampen elkaar dus in opeenvolgende manches met rechtstreekse uitsluiting tot er een eindwinnaar overbleef. Het stadsbestuur sponsoorde de prijzen en had ook een extra prijs voor de struifvereniging die van het verst gekomen was (in 1869 een club uit Merksem) en voor de (niet-Leuvense) deelnemende vereniging met het grootste aantal leden. De stad gebruikte deze wedstrijden dus ook als een promotiemiddel om volk van buiten de stad naar Leuven kermis te lokken. De wedstrijden werden

KLEIN STRUIFSPEL,
(PETIT JEU DE PALET).

ROOZEN PRYS : EEN SCHOON PENDULE.

BOD-GETAL		BLADEN		LEED-GETAL	
1.	POW. RES. SERVICE	0.3	1.0		
2.	POW. RES. SERVICE	0.3	1.0		
3.	POW. RES. SERVICE	0.3	1.0		
4.	POW. RES. SERVICE	0.3	1.0		
5.	POW. RES. SERVICE	0.3	1.0		
6.	POW. RES. SERVICE	0.3	1.0		
7.	POW. RES. SERVICE	0.3	1.0		
8.	POW. RES. SERVICE	0.3	1.0		
9.	POW. RES. SERVICE	0.3	1.0		
10.	POW. RES. SERVICE	0.3	1.0		
11.	POW. RES. SERVICE	0.3	1.0		
12.	POW. RES. SERVICE	0.3	1.0		
13.	POW. RES. SERVICE	0.3	1.0		
14.	POW. RES. SERVICE	0.3	1.0		
15.	POW. RES. SERVICE	0.3	1.0		
16.	POW. RES. SERVICE	0.3	1.0		
17.	POW. RES. SERVICE	0.3	1.0		
18.	POW. RES. SERVICE	0.3	1.0		
19.	POW. RES. SERVICE	0.3	1.0		
20.	POW. RES. SERVICE	0.3	1.0		
21.	POW. RES. SERVICE	0.3	1.0		
22.	POW. RES. SERVICE	0.3	1.0		
23.	POW. RES. SERVICE	0.3	1.0		
24.	POW. RES. SERVICE	0.3	1.0		
25.	POW. RES. SERVICE	0.3	1.0		
26.	POW. RES. SERVICE	0.3	1.0		
27.	POW. RES. SERVICE	0.3	1.0		
28.	POW. RES. SERVICE	0.3	1.0		
29.	POW. RES. SERVICE	0.3	1.0		
30.	POW. RES. SERVICE	0.3	1.0		
31.	POW. RES. SERVICE	0.3	1.0		
32.	POW. RES. SERVICE	0.3	1.0		
33.	POW. RES. SERVICE	0.3	1.0		
34.	POW. RES. SERVICE	0.3	1.0		
35.	POW. RES. SERVICE	0.3	1.0		
36.	POW. RES. SERVICE	0.3	1.0		
37.	POW. RES. SERVICE	0.3	1.0		
38.	POW. RES. SERVICE	0.3	1.0		
39.	POW. RES. SERVICE	0.3	1.0		
40.	POW. RES. SERVICE	0.3	1.0		
41.	POW. RES. SERVICE	0.3	1.0		
42.	POW. RES. SERVICE	0.3	1.0		
43.	POW. RES. SERVICE	0.3	1.0		
44.	POW. RES. SERVICE	0.3	1.0		
45.	POW. RES. SERVICE	0.3	1.0		
46.	POW. RES. SERVICE	0.3	1.0		
47.	POW. RES. SERVICE	0.3	1.0		
48.	POW. RES. SERVICE	0.3	1.0		
49.	POW. RES. SERVICE	0.3	1.0		
50.	POW. RES. SERVICE	0.3	1.0		
51.	POW. RES. SERVICE	0.3	1.0		
52.	POW. RES. SERVICE	0.3	1.0		
53.	POW. RES. SERVICE	0.3	1.0		
54.	POW. RES. SERVICE	0.3	1.0		
55.	POW. RES. SERVICE	0.3	1.0		
56.	POW. RES. SERVICE	0.3	1.0		
57.	POW. RES. SERVICE	0.3	1.0		
58.	POW. RES. SERVICE	0.3	1.0		
59.	POW. RES. SERVICE	0.3	1.0		
60.	POW. RES. SERVICE	0.3	1.0		
61.	POW. RES. SERVICE	0.3	1.0		
62.	POW. RES. SERVICE	0.3	1.0		
63.	POW. RES. SERVICE	0.3	1.0		
64.	POW. RES. SERVICE	0.3	1.0		
65.	POW. RES. SERVICE	0.3	1.0		
66.	POW. RES. SERVICE	0.3	1.0		
67.	POW. RES. SERVICE	0.3	1.0		
68.	POW. RES. SERVICE	0.3	1.0		
69.	POW. RES. SERVICE	0.3	1.0		
70.	POW. RES. SERVICE	0.3	1.0		
71.	POW. RES. SERVICE	0.3	1.0		
72.	POW. RES. SERVICE	0.3	1.0		
73.	POW. RES. SERVICE	0.3	1.0		
74.	POW. RES. SERVICE	0.3	1.0		
75.	POW. RES. SERVICE	0.3	1.0		
76.	POW. RES. SERVICE	0.3	1.0		
77.	POW. RES. SERVICE	0.3	1.0		
78.	POW. RES. SERVICE	0.3	1.0		
79.	POW. RES. SERVICE	0.3	1.0		
80.	POW. RES. SERVICE	0.3	1.0		
81.	POW. RES. SERVICE	0.3	1.0		
82.	POW. RES. SERVICE	0.3	1.0		
83.	POW. RES. SERVICE	0.3	1.0		
84.	POW. RES. SERVICE	0.3	1.0		
85.	POW. RES. SERVICE	0.3	1.0		
86.	POW. RES. SERVICE	0.3	1.0		
87.	POW. RES. SERVICE	0.3	1.0		
88.	POW. RES. SERVICE	0.3	1.0		
89.	POW. RES. SERVICE	0.3	1.0		
90.	POW. RES. SERVICE	0.3	1.0		
91.	POW. RES. SERVICE	0.3	1.0		
92.	POW. RES. SERVICE	0.3	1.0		
93.	POW. RES. SERVICE	0.3	1.0		
94.	POW. RES. SERVICE	0.3	1.0		
95.	POW. RES. SERVICE	0.3	1.0		
96.	POW. RES. SERVICE	0.3	1.0		
97.	POW. RES. SERVICE	0.3	1.0		
98.	POW. RES. SERVICE	0.3	1.0		
99.	POW. RES. SERVICE	0.3	1.0		
100.	POW. RES. SERVICE	0.3	1.0		

Archief buitenshuis

Leuvenaars in het Archief van het Koninklijk Paleis

Het Archief van het Koninklijk Paleis werd in 1962 opgericht, is sinds 1963 operationeel en werd op 10 januari 1967 bij Ministerieel Besluit als een 'Afdeling' in het organogram van het Algemeen Rijksarchief en Rijksarchief in de Provinciën opgenomen. De dienst bevindt zich in een gedeelte van het 'Hôtel d'Assche' (hoek Paleizenplein en Hertogsstraat te Brussel). In dit gebouw, dat deel uit maakt van het gebouwencomplex van het Koninklijk Paleis, zijn ook het Kabinet van de Koning, de kantoren van het Militair Huis en van de Civiele Lijst van de Koning ondergebracht.

De leiding van de dienst berust bij een rijksarchivaris, voltijds personeelslid van het Algemeen Rijksarchief. Het Archief van het Koninklijk Paleis staat in voor het ordenen, bewaren en ter beschikking stellen van de archieven gevormd door de Departementen en Diensten van het Paleis en dit vanaf de eedaflegging van koning Leopold I (21 juli 1831) tot op vandaag. Naast archieven wordt er ook een fotoverzameling, een verzameling kaarten, plattegronden en tekeningen, diverse reeksen (foto)albums die aan de opeenvolgende staatshoofden zijn aangeboden, een verzameling muziekpartituren en een kleine gespecialiseerde bibliotheek betreffende de geschiedenis van België en de Belgische monarchie bewaard. Alles samen gaat het om een kleine drie strekkende kilometer informatie.

Behoudens uitzonderingen die te maken hebben met de bescherming van de private levenssfeer en/of met de staat van ontsluiting (inventarisatie) van bepaalde

archieven, zijn alle documenten van vóór 1951 raadpleegbaar. Stukken die van bij hun ontstaan openbaar waren, zoals bij voorbeeld de persknipsels van de persdienst van het Kabinet van de Koning (periode 1952–heden) zijn uiteraard te consulteren. Het archief van het secretariaat en van het privésecretariaat van koningin Elisabeth (1900–1965) is, op enkele stukken na, volledig raadpleegbaar.

De taken van de diensten van het Koninklijk Paleis zijn bepalend voor de inhoud van de archieven die zij hebben gevormd. Zo zal men in het archief van het Departement van de Grootmaarschalk van het Hof dossiers aantreffen betreffende bezoeken van de Koning of van leden van de Koninklijke familie. Het Kabinet van de Koning heeft vooral tot taak het staatshoofd over binnenlandse politiek-maatschappelijke problemen in te lichten. Voor de periode 1865–1924 werden de niet-politieke aangelegenheden behandeld door een specifieke dienst, het Secretariaat van de 'Bevelen van de Koning'. Na 1924 werden de dossiers toegevoegd aan de 'reeks I.G.' van het Kabinet van de Koning.

In het archief van 'de Bevelen van de Koning' vindt men, onderverdeeld in een tiental reeksen, de niet-politieke briefwisseling van het Kabinet van de Koning. Het betreft huldeblijken, aanvragen om subsidies of bijstand, verzoeken van verenigingen om steun of om de titel 'Koninklijk' te mogen voeren, aanvragen van ondernemingen om als 'hofleverancier' erkend te worden, enz. Het is dan ook niet verwonderlijk dat men een schat aan gegevens betreffende de meest uiteenlopende on-

derwerpen kan vinden. Zo weet men dat Leopold Servais (in 1866 student in de geneeskunde), zoon van H.F. Servais, adjunct-directeur van de Leuvense gevangenis, wellicht het enige petekind van koning Leopold I is geweest (Archief van het Koninklijk Paleis [AKP], *Archief van de Bevelen van de Koning (periode Leopold II)*, nr. G. 17/2). Een ander feit, dat mogelijk een licht kan werpen op de verspreiding van Leuvense bakkerijproducten is het gegeven dat mevrouw Françoise Pardon, echtgenote van de Leuvense banketbakker Louis-Charles Moedbeck, op 4 oktober 1862 de toelating kreeg om de titel van 'hofleverancier' te voeren. De titel was door koning Leopold I aan haar echtgenoot verleend omwille van de levering van 'pain à la grecque' (AKP, *Archief van de Bevelen van de Koning (periode Leopold II)*, nr. E. 2/26), een titel die om dezelfde reden ook aan de bakkerij van de Brusselse gezusters Van Overstraeten werd verleend (AKP, *Ibidem*, nr. E. 31/291). In hetzelfde archief is er ook een dossier over contacten van de drukkers-uitgevers Auguste en Charles Fonteyn met het Paleis, o.a. betreffende de bestelling van de Koning van het tussen 1894 en 1901 in afleveringen verschenen *Louvain dans le passé et dans le présent* van Edouard Van Even (AKP, *Ibidem*, nr. G. 62/12).

Talrijk waren ook de aanvragen om steun en financiële hulp die particulieren en verenigingen aan de Koning richtten. Wanneer in 1890 in Kessel-Lo zeven arbeiderswoningen door brand werden verwoest, ziet men de toneelmaatschappij 'Vermaak en Voorspoed' aankloppen om de getroffen

families financieel te helpen (AKP, *Ibidem*, nr. G. 83/47). Vele dossiers bevatten bijgevoegde stukken zoals verslagen, brochures, kranten, foto's enz. Zo werd in 1887 het proces-verbaal van de eerste vergadering van het Leuvense 'Comité protecteur des missions belges du Congo' (19-7-1887) aan de Koning overgemaakt (AKP, *Ibidem*, nr. D. 10/2).

Voor de dossiers betreffende verenigingen die een aanvraag doen om de titel 'koninklijk' te voeren, bieden heel wat nuttige informatie zoals ledenlijsten, een korte geschiedenis en statuten. Zo bevat de aanvraag (1925) van de in 1852 gestichte Leuvense struifspelvereniging 'Den Wijngaard' (AKP, *Archief van het Kabinet van de Koning*. Reeks I.G., nr. 881/III) een origineel en handgeschreven register met de statuten en met aanwezigheidslijsten voor de jaren 1850-1885.

De dossiers betreffende de Leuvense zang- en toneelverenigingen zijn onder één nummer gegroepeerd (AKP, *Archief van het Kabinet van de Koning*. Reeks I.G., nr. 856). Het betreft, in chronologische orde volgens hun oprichting: de Hoofdrederijderskamer 'Het Kersouwken' (1473); de Koormaatschappij 'Welkom' (1891); de Société chorale 'L'Espérance' (1875); de Zangmaatschappij 'De Oude Belgen' (1885); het Mannenkoor 'Zang en Vermaak' (1885); de Harmonie 'Cercle des XXV' (1886); de Letter- en Toneelkundige Maatschappij 'Vooruit voor Kunst' (1891); de Zang- Toneel- en Letterkundige Maatschappij 'De Morgendster' (1889); de Toneelmaatschappij 'Moed en Vooruitgang' (1897); de Toneel- Zang- en Letterkundige

Maatschappij 'De Gulden Palm' (1898); de zang- en toneelkring 'Ramenassenkring' (1898); de Toneelvereniging 'Albert Grisard's Kring' (1899); de Toneelmaatschappij 'Kunst na Arbeid' (1905); de Zang- en Toneelmaatschappij 'De Linde' (1907); de Zang- en Toneelkring 'De Noordstar' (1908); de vereniging der Zangminnende Tabakbewerkeren der Firma Vander Elst (1909); de Toneelkring 'De Dijlezonen' (1911); de Socialistische Vrouwenzangkring 'De Dageraad' (1913); de Fanfare cycliste 'La Louvaniste' (1920); het Zankoor 'Trinitas' (1921); de Toneelkring 'La Marguerite' - 'De Margriet' (*1921); het 'Verbond der Toneelkringen van Leuven' (1921) en de 'Leuvense Toneelwacht' (1925).

Het was lange tijd de gewoonte dat aan prins en koningen ter gelegenheid van een bezoek aan een stad of een bedrijf namens het stadsbestuur of de directie een herinnering werd aangeboden. Dikwijls was dit een album waarin aan de hand van foto's of tekeningen een beeld van de stad of van het bezochte bedrijf werd opgeroepen. Voor Leuven vermelden we heel speciaal een lijvig album dat de Raad van de Leuvense Burgerlijke Godshuizen en Bijstand op 8 mei 1904 aan prins Albert en prinses Elisabeth heeft aangeboden (AKP, *Albums van koning Albert en koningin Elisabeth*, nr. 3). Het volume werd gedrukt en gebonden bij Auguste Fonteyn en is voorzien van foto's met betrekking tot alle Leuvense onderwijsinstellingen. Daarnaast bevat het album ook originele tekeningen van de hand van Frans Nacckaerts, Ernest Faut, Alfred Delaunois, Charles Verhoeft en Max Robert.

Wie onverwacht en soms zeer gedetailleerde informatie over Leuven en zijn bevolking in de negentiende en de twintigste eeuw wil vinden, moet zeker eens bij het Archief van het Koninklijk Paleis aanbellen. Het adres en de voorwaarden voor raadpleging vindt men hieronder.

GUSTAAF JANSSENS

Archief van het Koninklijk Paleis

Hertogsstraat 2. 1000 Brussel

Tel.: +32 (0)2 551 20 20

E-mail: cap@kppr.be

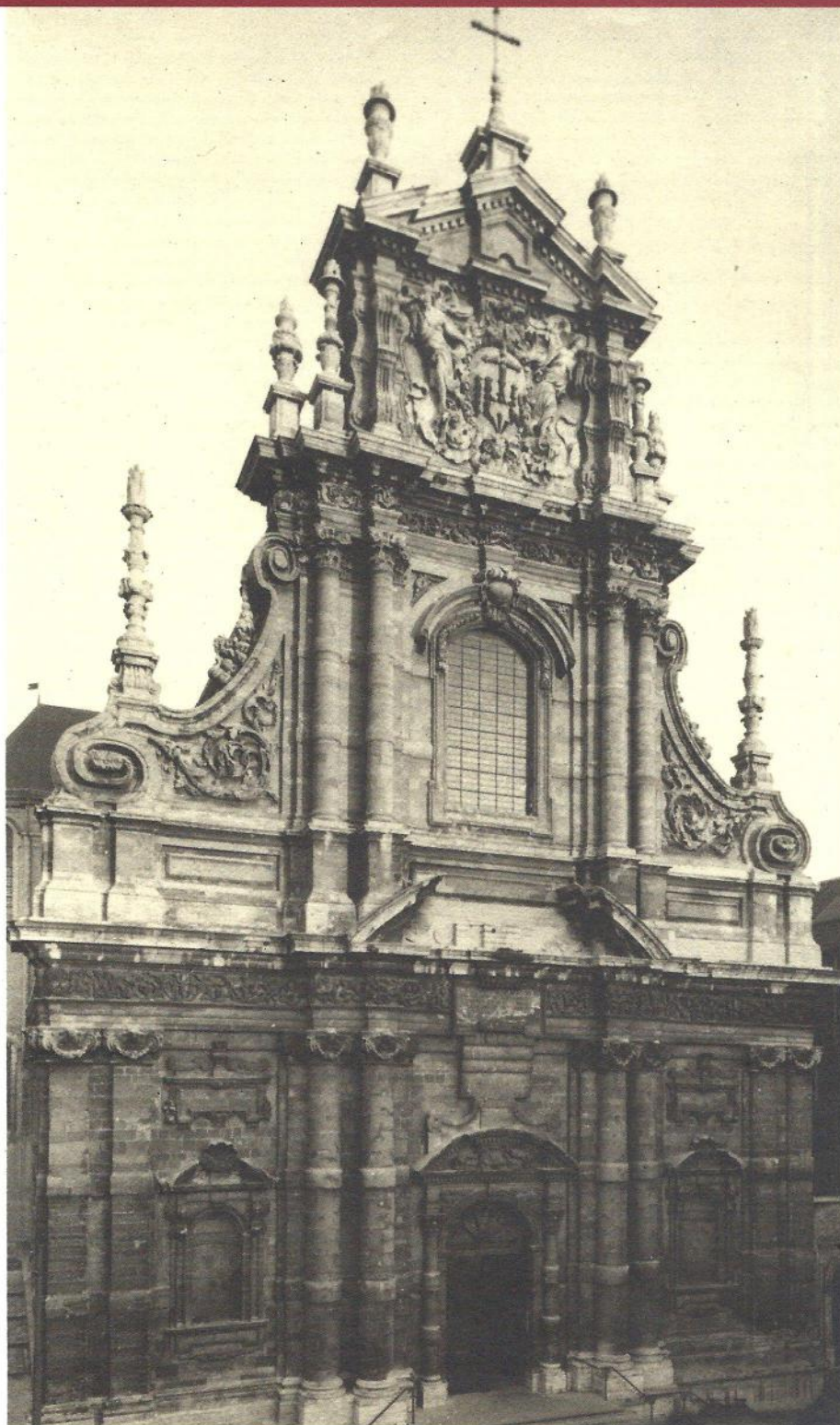
Website: arch.arch.be - doorklikken naar 'archiefbewaarplaatsen', dan naar archiefbewaarplaatsen in Brussel, dan op 'Archief van het Koninklijk Paleis'.

Omwille van de toegangscontrole en het beperkt aantal zitplaatsen in de leeszaal is bezoek aan het Archief van het Koninklijk Paleis *enkel mogelijk na een schriftelijke (brief of e-mail) of telefonische afspraak met de archivaris*.

Voor alle in het Archief van het Koninklijk Paleis te Brussel aanwezige en raadpleegbare archieven zijn in de leeszaal raadpleegbare inventarissen beschikbaar. Enkele inventarissen zijn ook in gedrukte vorm voorhanden. Zij kunnen bij het Algemeen Rijksarchief worden besteld.

De Sint-Michielskerk in beeld

Op 3 september mocht het stadsarchief een interessante schenking in ontvangst nemen. Het betreft een bundel foto's van de Sint-Michielskerk die door zuster Caritas, lid van de Zusters van Maria uit Leuven, werd overhandigd. De afbeeldingen vormen een mooie aanwinst voor de fotocollectie van de stad.

Zesendertig kwaliteitsfoto's bieden ons een blik op de kerkornamenten, de beelden, de kazuifels en de cultusvoorwerpen van de Sint-Michielskerk. Op een vijftal foto's treft men notities over het voorgestelde object aan. De afbeeldingen zijn het werk van P. Dehottay, die als fotograaf in de De Beriotstraat te Leuven gevestigd was. Twee foto's van de Abdij van Park en het Groot Begijnhof zijn ook van zijn hand. Ze behoren duidelijk tot dezelfde serie. In de bundel is er tevens een foto van een vormselviering in de Sint-Michielskerk bewaard. Deze werd echter gemaakt door de Leuvense fotograaf A. Simon en verschilt ook in formaat van de andere foto's. Dit doet vermoeden dat deze afbeelding later werd toegevoegd.

Het kunstpatrimonium van de Sint-Michielskerk: een bewogen geschiedenis

De oorspronkelijke Sint-Michielskerk werd in 1165 boven de binnenpoort van de Hoelstraat (de huidige Tiensestraat) gebouwd. De kerk behoorde tot een kapelanie van de Sint-Pietersparochie. In 1252 verkreeg de Sint-Michielsparochie een zelfstandig statuut. De parochie strekte zich uit over het noordoostelijk deel van de stad en omvatte de kapellen Onze-Lieve-Vrouw van Ginderbuiten (ca. 1364), Heilige Drie-vuldigheid (ca. 1441), Sint-Ontcommere (16de eeuw), Onze-Lieve-Vrouw Ter Koorts (ca. 1540) en Sint-Anna (ca. 1620). In 1781 werd de kerk gesloopt en nam de huidige Sint-Michielskerk in de Naamsestraat de functie van parochiekerk over.

Deze prachtige barokke kerk werd door de Jezuïeten gebouwd. De orde, opgericht door Ignatius van Loyola, had zich al in 1542 te Leuven gevestigd. Als voorvechters van de Contrareformatie waren zij erg actief op het vlak van onderwijs. Willem Hesius, een lid van de orde, gaf in 1650 het startsein voor de bouw van de imposante kerk. Zestien jaar later was dit werk voltooid. De kerk werd toegewijd aan Onze-Lieve-Vrouw Onbevleete Ontvangenis. In 1695 besloten de jezuiëten om het kerkmeubilair uit te breiden met een imposante preekstoel. De orde gaf deze opdracht niet aan een Leuvense beeldhouwer. Het was de Antwerpse kunstenaar Hendrik Frans Verbruggen die hiervoor werd aangesproken. Net zoals zijn vader en broer had hij reeds voor de sociëteit gewerkt. Het feit dat twee andere broers zelf lid van de orde waren, speelde wellicht ook een rol. In 1699 voltooide de kunstenaar de kansel en werd het beeldhouwwerk met de boot naar Leuven overgebracht. Aangezien Hendrik Frans Verbruggen geen lid van het Leuvens ambacht van de metselaars, steenkappers en beeldhouwers was, moesten de jezuiëten een manier bedenken om de verkoop te laten doorgaan. De preekstoel werd daarom op de wekelijkse markt vrij te koop aangeboden. Nadat een aantal Leuvenaars reeds verwonderd naar het object hadden gekeken, kwam er 'toevallig' een jezuiet langs die de preekstoel opkocht. De kansel werd nadien in de kerk geplaatst.

In het voorjaar van 1773 kondigde de pauselijke breve *Dominus et Redemptor* de opheffing van de Jezuïetenorde aan. Kort hierna voerde keizerin Maria Theresia dit in de praktijk uit. De kerk werd niet meer gebruikt. Drie jaar later verdween ook de prachtige preekstoel. De kerkmeesters van de Sint-Goedekerk te Brussel wensten graag hun exemplaar te ruilen met het Leuvense kunstwerk. Karel van Lotharingen, de landvoogd, keurde de transactie goed en de kansel werd verscheept naar Brussel. Dit zette kwaad bloed bij veel Leuvenaars. In 1778 kreeg de Jezuïetenkerk een nieuwe functie. Ze werd omgevormd tot parochiekerk van de Sint-Michielsparochie. Kort hierna werd de oude kerk in de Hoelstraat gesloopt. Nadat de Zuidelijke Nederlanden in 1795 bij Frankrijk werden geannexeerd, voerden de Revolutionairen een anti-klerikaal

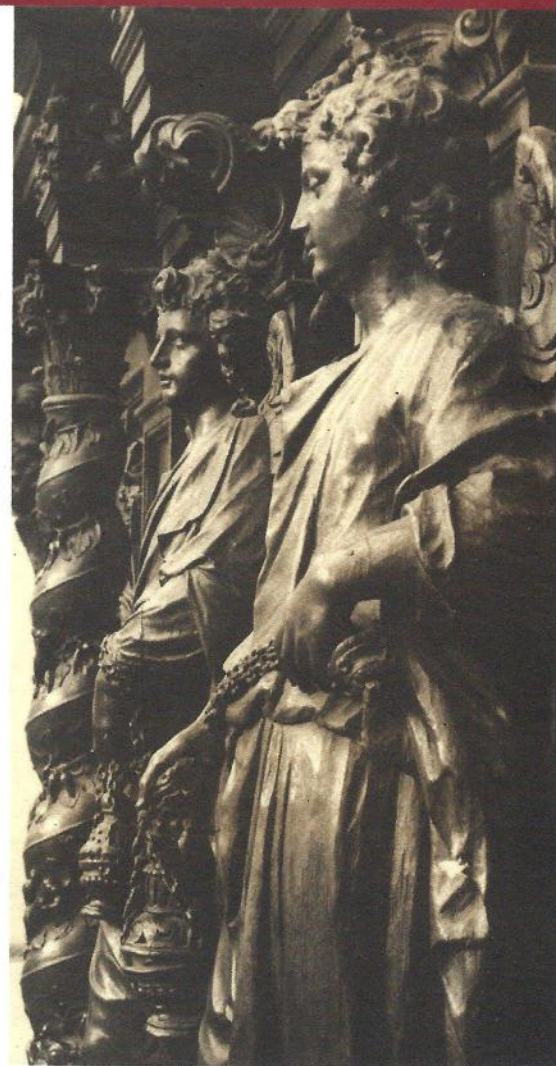
bewind. De Katholieke eredienst werd verboden en priesters moesten de eed van trouw aan de Republiek zweren. Velen weigerden dit en werden vervolgd. In 1797 werd ook de pastoor van de Sint-Michielsparochie opgesloten. Zijn kerk werd omgevormd tot de Tempel van de Rede, een vergader- en cultusplaats voor het Republikeinsgezinde stadsbestuur. In de periode 1798–1800 werden hier tevens huwelijken voltrokken. Een aantal kunstvoorwerpen van de Sint-Michielskerk, die bij een particulier verborgen waren, werden in 1799 door de overheid aangeslagen en verkocht. Een jaar later bracht het Concordaat van Napoleon rust. De Leuvense kerken werden opnieuw geopend.

Tijdens de Eerste Wereldoorlog is de Sint-Michielskerk relatief gespaard gebleven. Dit was echter niet het geval in mei 1944 toen een bombardement van de geallieerden enorme schade aan de kerk toebracht. Alleen de voorgevel bleef intact. Pastoor Léon Schammel kon zich samen met zijn huishoudster verschuilen in de biechtstoel en overleefde het drama. In 1947 startte de wederopbouw van de kerk die in 1950 werd voltooid.

Het verhaal van een archiefstuk

De bundel foto's die aan het stadsarchief werd geschonken, dateert wellicht uit het begin van de 20ste eeuw. De context waarin de foto's gemaakt zijn, is moeilijk te achterhalen. Een keizerlijk decreet van 1809 bepaalt dat iedere kerkfabriek een inventaris moet opstellen van het roerend patrimonium van de kerkgemeenschap. Mogelijk vormde deze serie van afbeeldingen een aanvulling op dit archiefstuk. Dit is echter niet zeker. Vooral de ouderdom van de foto's en hun goede kwaliteit doen vermoeden dat ze wellicht om een andere reden zijn opgesteld.

De foto's waren eigendom van E.H. Julien Frederix. Hij werd in 1919 geboren te Ulbeek en werd in 1945 tot priester gewijd. In de periode 1952–1964 was hij actief als onderpastoor in de Sint-Michielsparochie. Hij gaf tevens godsdienstonderwijs in het Koninklijk Atheneum van Leuven en de staatsschool in Kessel-Lo. Hij woonde samen met zijn huishoudster, mevrouw Mia Van Doninck, in de Vesaliusstraat. In 1964 vertrokken ze beiden naar Tienen, waar E.H. Frederix leraar werd in de Provinciale

Normaalschool. Vanaf 1974 werd hij tevens benoemd tot rector van de Tiense Grauwzusters. Vijftien jaar later verhuisde hij naar Sint-Truiden waar hij als pastoor op-rust meehielp in de Sint-Martinusparochie. In 2007 stierf hij. Mevrouw Van Doninck verwierf een deel van zijn bibliotheek. Dit jaar gaf ze de bundel foto's aan de Zusters van Maria te Leuven, die het op hun beurt schonken aan het stadsarchief.

MEER WETEN?

JORDENS, M. 'De Schilderkunst van de Contrareformatie (1585–1700) in de Leuvense Sint-Kwintens- en Sint-Michielskerk'. *De Brabantse Folklore*, 249 (1986), 28–44.

DE REN, L. 'De preekstoel van H.F. Verbruggen in de St.-Michielskathedraal te Brussel, afkomstig uit de Leuvense Jezuïetenkerk (1695–1699)'. *Arca Lovaniensis artes atque historiae reserans documenta. Jaarboek 1986–1987*, 15–16 (1987), 299–321.

UYTTERHOEVEN, R. *750 jaar Leuvense parochies*. Leuven, 2002.

praktische informatie

Salsa! vzw
Samen Actief voor het
Leuvens StadsArchief!

Maatschappelijke zetel
Stadsarchief Leuven,
Rijschoolstraat 4/001
3000 Leuven

www.leuven.be/salsa
salsa@leuven.be

Bestuursleden

Gustaaf Janssens (voorzitter),
Karel Carmeliet,
Marc Carnier (penningmeester),
Luc Grégoire,
Hendrik Ollivier (secretaris)

U kan lid worden van Salsa! vzw

door overschrijving van
€ 15 (voor gewone leden) of
€ 30 (voor steunende leden)
op volgend rekeningnummer:
068-2420772-67
Dit lidgeld omvat de driemaandelijkse
nieuwsbrief, mogelijkheid tot aankopen
van de eigen publicaties en gratis
toegang tot de activiteiten van de
vriendenkring.

Stadsarchief Leuven

Rijschoolstraat 4/001
3000 Leuven
T 016 30 08 69
F 016 23 40 06
E archief@leuven.be

Openingsuren leeszaal

Dinsdag, woensdag: 9.00 tot 17.00 u
Donderdag: 9.00 tot 19.00 u
Vrijdag: 9.00 tot 16.00 u

Salsa!.doc

C O L O F O N

is een driemaandelijkse nieuwsbrief,
uitgegeven door Salsa! vzw,
de Vriendenkring van
het Leuvens Stadsarchief.

Het abonnement is inbegrepen
in de lidmaatschapsbijdrage voor de vzw.

Redactie

Marc Carnier
Marika Ceunen
Gustaaf Janssens

Redactieadres

Stadsarchief Leuven

Verantwoordelijke uitgever

Gustaaf Janssens
Maria-Theresiastraat 87
3000 Leuven

Foto's

Archief van het Koninklijk Paleis,
Eric Dewaersegger,
Stadsarchief Leuven,
Forum Kerkelijke Archieven Vlaanderen

Druk en vormgeving

Drukkerij Leën | Hasselt

Activiteiten van Salsa! vzw

Reglement

*Der Maatschappij
van het Groot Struifspel
De Verenigde Vrienden,
gevestigd bij Ph. Minot
Ridderstraat 18. Loven.*

Voorstelling van het zevende SALSA!-cahier

Het struifspel was lange tijd een zeer populaire volkssport in het Hageland (en misschien ook wel daarbuiten) en in de Dijlestad. Hoog tijd dus om deze volkssport als een vorm van immaterieel cultureel erfgoed onder de loupe te nemen. Archivaris Caroline Vleugels, dr. Rob Belemans, stafmedewerker van FARO en dr. Erik Devroede konden hiervoor beroep doen op een uitvoerige archiefbron van het Stadsarchief.

Exclusief voor Salsa!-leden komen de auteurs dit cahier op zaterdag 5 december tijdens onze jaarlijkse ledenbijeenkomst persoonlijk toelichten. Na deze voorstelling kunt u zelf op de binnenplaats van Tweebronnen uw struiftalenten demonstreren. Het Stadsarchief zorgt zoals steeds voor het drankje achteraf.

Noteer alvast in uw agenda: zaterdag 5 december om 10.00 uur in het Auditorium van Tweebronnen. Vooraf inschrijven gewenst, via mail naar archief@leuven.be of op het nummer 016 30 08 69.